

Ode aan het tafellaken

tekst Mariëlle Oussoren-Buys
beeld Gemeentemuseum

De paleistafel is gedekt. Het porseleinen huwelijks-servies van koningin Wilhelmina staat op tafel te pronken. Haar zilveren servies, ook een huwelijkscadeau, moet het doen met een plaatsje in de vitrine.

Ook de koninklijke familie heeft zo haar voorkeuren. Meestal valt er slechts naar te raden. De tentoonstelling "Nederland dineert" in het Gemeentemuseum in Den Haag –die sinds deze week te bezoeken is– onthult er in elk geval één. De plaats die beide serviezen kregen toebedeeld, is symbolisch. Het zilveren, veel strakkere servies vond Wilhelmina niet fraai, zo gaat het verhaal, weet Barend J. van Bentheim. „Máxima gebruikt het wel”, aldus de tafelzilverkenner, die meewerkte aan de tentoonstelling en het bijbehorende boek "Nederland dineert. Vier eeuwen tafelcultuur".

Het Gemeentemuseum maakt het liefhebbers van tafelen, serviezen en historie gemakkelijk. Waar anders kun je op loopafstand van elkaar met eigen ogen zien hoe de maaltijd in –zeg– Kasteel Middachten (De Steeg), Kasteel de Haar (Utrecht), jachthuis Sint-Hubertus (Hoenderloo) en Paleis Noordeinde (Den Haag) eraan toegaat of toeging?

Het bijzondere aan "Nederland dineert" is dat vrijwel alles wat in het museum bij elkaar staat opgesteld ook daadwerkelijk bij elkaar hoort. De tafels zijn waarheidsgetrouwe reconstructies met de originele serviezen, couverts, tafelkleden en servetten.

Enkele uitzonderingen daargelaten, want in bijvoorbeeld Kasteel Middachten is geen eettafel meer aanwezig. Gezien de maat van het –wel bewaard gebleven– damasten tafellaken moet hij er ongeveer zo hebben uitgezien als het exemplaar dat nu in Den Haag prijkt. Rond 1695 zaten gasten op het kasteel werkelijk op de met bordeauxrode ornamenten versierde stof van de stoelen en aten ze echt van het tinnen tafelservies dat nu de tafel in het Gemeentemuseum tooit. Omstreeks 1895 was in Kasteel de Haar inderdaad de tafel pas compleet met het nu getoonde tafelservies van Pierre Cuypers.

Uit eigen kast

Vrijwel alles wat op de tentoonstelling te zien is heeft het museum in bruikleen, vertelt conservator Jet Pijzel. Ze doet al jarenlang onderzoek naar tafelcultuur in Nederland en haar kennis en contacten liepen uit op "Nederland dineert". Voor de koninklijke tafel kwamen onder meer serviezen en linnengoed vanuit het depot van het Koninklijk Huis naar het Gemeentemuseum. Voor de meest recente tafelopstelling gaven de huidige bewoners van Kasteel Wijlre hun eettafel inclusief toebehoor in bruikleen. Zelfs

de turkoois-met-paarse geweven gordijnen, ze dateren uit 2008 of 2009, zijn voor deze gelegenheid verhangen.

Persvoorlichter Brigitte Timmermans noemt "Nederland dineert" een ode aan het tafellaken. „Tot halverwege de vorige eeuw werd de tafel altijd gedekt met een wit tafelkleed.” En inderdaad is ook op de tentoonstelling elke tafel voorzien van een luxe wit kleed.

Soms zit daar een aardig verhaal aan vast. Het laken dat de tafel van de Fundatie van Renswoude te Utrecht siert, komt niet uit Utrecht. „Ik heb het uit mijn eigen kast gehaald”, onthult kunsthistorica Sanny de Zoete, die als kenner van damast meewerkte aan de tentoonstelling en het boek. „Het is een achttiende-eeuws tafellaken.”

Vluchteling

Aan het begin van de tentoonstelling prijkt een ruim 4 meter lang tafelkleed uit 1604, in een op maat gemaakte vitrine. Precies op de juiste plek –passend bij het tafelblad– zijn 22 borden in het kleed geweven, net als de messen en vorken. Dat is niet het enige. Ook het eten is al opgediend: van pastei tot vruchten. De delen die over de tafel hangen, laten onder meer een zeeslag zien en de wapens van koning Hendrik IV van Frankrijk

„Het is het bijzonderste tafellaken dat ooit werd gemaakt”, stelt De Zoete. „Normaal gesproken ligt het opgeslagen in het depot van het Rijksmuseum in Amsterdam. De maker ervan is Passchier Lammertijn, die rond 1585 vanwege zijn geloof vanuit Vlaanderen naar Haarlem vluchtte.” Haarlem kende een bloeiende lakenindustrie en Lammertijn was een bekwaam damastwever. „De Rembrandt van de wevers”, zo noemt De Zoete hem.

Wat Lammertijn onder de wevers is, is Joan Sallas onder de servettenvouwers. De wereldberoemde Catalaanse kunstenaar kwam naar Nederland om servetten te vouwen voor deze tentoonstelling. Vanaf de renaissance werd het mode om tafellinnen te vouwen – en Sallas' kunsten zijn een poging om de vergeten traditie onder de aandacht te brengen.

Het resultaat, van konijn en kip tot vis en pauw, ziet er even kunstig als onbegrijpelijk uit. Zo'n servet maakt elke tafel tot pronkstuk.

.....
De tentoonstelling "Nederland dineert. Vier eeuwen tafelcultuur" is te zien tot en met 28 februari 2016.

>>>gemeentemuseum.nl

In het Haagse Gemeentemuseum prijken reconstructies van opgetuigde, historische tafels. Foto: damastdeskundige Sanny de Zoete schikt de tafel van Kasteel Middachten.

„Tot halverwege de vorige eeuw werd de tafel altijd gedekt met een wit tafelkleed”

Een servet van de wereldberoemde servetkunstenaar Joan Sallas maakt van elke tafel een pronkstuk. Hij vouwde voor het Gemeentemuseum traditionele decoraties van linnengoed.

Een slimme opstelling met spiegels zorgt ervoor dat de gereconstrueerde tafel van Paleis Noordeinde flink lang oogt. De twee complete serviezen, huwelijkscadeaus van koningin Wilhelmina en prins Hendrik, zijn topstukken van de tentoonstelling.